

IX Conferència anual de la SCC Girona 1999

Comunicacions

El diari *El Popular*, Pere Felip Monlau i els orígens
de la premsa republicana

Jaume Guillamet

El diari *El Popular* va ser publicat a Barcelona, des del dia 1 d'abril de 1841 fins al dia 19 de gener de 1842, pel metge i periodista Pere Felip Monlau (Barcelona, 1808 - Madrid, 1871). La seva aparició es produí en els mesos inicials d'un període singular de la primera meitat del segle XIX durant la regència d'Espartero, en què per primera vegada es podia desplegar a la premsa el ventall complet d'opcions polítiques liberals. De l'estudi de la seva trajectòria al llarg d'aquests deu mesos es desprèn una actitud molt propera als republicans encapçalats per Abdon Terradas, sense trencar del tot les relacions amb els progressistes dominants a Barcelona, tot i que el mes de novembre de 1840 havia deixat de ser redactor del diari *El Constitucional*.

Durant el període turbulent i inestable que va des de l'estiu de 1840 –renúncia de la reina regent Maria Cristina, vídua de Ferran VII– fins a l'estiu de 1844 –en què es va declarar, abans d'hora, la majoria d'edat de la reina Isabel II que només tenia catorze anys–, l'aplicació de la Llei de 1837 va donar lloc a un exercici gairebé il·limitat de la llibertat d'impremta.¹ Si bé és cert que les exigències prèvies a l'accés a l'edició –dipòsit d'una fiança i nomenament d'un editor responsable, segons els mateixos requisits de renda de l'accés al vot en un sistema electoral de sufragi censitari– el limitaven a la ciutadania benestant, la llibertat per als periòdics existents arribava al punt que els jurats d'impremta solien fallar sempre a favor d'editors i de periodistes, davant la impotència del regent que, en el preàmbul d'una reial ordre del 10 de gener de 1843 de persecució de les infraccions de la llibertat d'impremta, parlava de «la desenfrenada licència a que ha llegado la Prensa periódica».²

La Llei d'impremta de 1837, dictada d'acord amb els principis de la primera Constitució que en aquest mateix any és acceptada per la monarquia, fruit del pacte de necessitat que l'anomenada *reina governadora* fa amb els liberals per a assegurar la defensa de la corona de la seva filla Isabel, davant les pretensions dels partidaris del seu cunyat Carles Maria Isidre. A Barcelona, durant els primers anys de vigència de la Llei s'havia produït un primer pluralisme entre liberals moderats o cristins i liberals progressistes, de manera que els primers s'expressaven per mitjà del diari *El Guardia Nacional*, continuador d'*El Vapor*, mentre que els segons ho feren amb el nou diari *El Constitucional*, publicat breument el mateix 1837 i reaparegut el 1839. Els carlistes, derrotats aquest mateix any per l'exèrcit liberal manat per Espartero, només havien tingut un periòdic a Berga, *El Restaurador Catalán*, el 1837.

La figura de Pere Felip Monlau permet distingir els dos moments de

1. Jaume GUILLAMET (1992), *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona progressista (1840-1843)*, Barcelona, Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat, p. 29-49.

2. Jaume GUILLAMET (1992), p. 49.

divisió dels liberals i els seus periòdics des de la mort de Ferran VII, el 1833. Monlau va ser un dels redactors i darrer director d'*El Vapor* en els anys inicials en els quals aquest diari reuneix tots els liberals avançats de Barcelona, abans de derivar, el 1836, cap a posicions més moderades. Monlau torna a ser un dels fundadors d'*El Constitucional*, en el moment d'impuls del partit progressista, que a partir de 1841 també quedarà en mans dels sectors més establerts, davant l'aparició de nuclis demòcrates i republicans. En tots dos casos, Monlau estarà amb els sectors més avançats i, el 1841, crearà i editarà durant deu mesos el seu propi diari, amb un paper de pont entre progressistes i republicans; sense decantar-se del tot cap als segons, els donarà un suport molt visible a finals de 1841.

S'atribueix també a Monlau l'edició posterior del periòdic trisetmanal *La Verdad*,³ del 2 de setembre al 20 de novembre de 1842, però en cap dels exemplars que se'n conserven hem trobat cap indicació que permeti confirmar-ho, llevat de la mateixa línia progressista independent, propera a les doctrines democràtiques i receptiva a les posicions dels republicans que, per aquelles mateixes dates publicaven també un periòdic trisetmanal, *El Republicano*. Com era usual, l'aparició d'*El Popular* va motivar salutacions i comentaris d'altres periòdics, que en alguns casos van ser recollides i fins i tot comentades per l'interessat. Així, davant l'afirmació del diari madrileny *El Castellano*, que era sostingut per «*la fracción progresista calzada*» i redactat pels primers redactors que havia tingut *El Constitucional*, respon⁴ que «no es sostenido mas que por los desembolsos de su editor» i per les subscripcions i que, en efecte, els seus redactors ho havien estat, des del novembre de 1839 al de 1840, del diari dels progressistes barcelonins, que governaven l'Ajuntament i la Diputació, però no compartien la proposta d'una regència unitària en la persona d'Espartero, que aquells dies s'estava debatent. Uns dies més tard, en canvi, citava i no desmentia un comentari del també madrileny *Eco del Comercio*, segons el qual es deia «que seguirá la misma senda que El Huracán»,⁵ també madrileny i d'inspiració netament republicana.

Sense el to apassionat del periòdic madrileny i amb una actitud menys distant dels progressistes, el diari de Monlau presta una gran atenció a les activitats dels republicans i a la persecució de què són objecte les seves activitats i, personalment, el seu dirigent Abdon Terradas. Amb dos mesos de diferència –a primers de maig i de juliol– el diari de Monlau destacava

3. Aquest periòdic titulat *La Verdad*, que sortia cada diumenge, dimarts i divendres a la tarda, duia el subtítol de «Periódico de política y mejoras sociales» i no té res a veure amb el periòdic trisetmanal que, amb el nom també de *La Verdad*, apareix el 10 de setembre de 1843 seguint l'exèrcit del general Prim durant la revolta de la Jamànicua i esdevé diari oficinós de la nova situació el dia 1 de novembre.

4. *El Popular*, 13, Barcelona, 13 d'abril de 1841.

5. *El Popular*, 17, Barcelona, 17 d'abril de 1841.

la participació de Terradas en dos actes de signe liberal,⁶ com la celebració de l'aniversari de les víctimes del 4 de maig de 1837 –la més rellevant de les quals fou Ramon Xaudaró, liberal exaltat d'inclinacions republicanes i redactor del periòdic *El Catalán*– i la felicitació d'un grup de joves encapçalat per ell als regidors de 1840 en un banquet de celebració de *la revolución del 18 de julio* a Barcelona. Aquests fets havien precipitat la fi de la regència de Maria Cristina, amb la reacció dels progressistes encapçalats per Espartero contra la Llei municipal recent aprovada que restringia el poder dels ajuntaments. El recent nomenat duc de la Victòria, que havia estat aclamat aquells dies a Barcelona com a nou cap del Govern, va aconseguir a les Corts ser nomenat regent únic del regne, el dia 11 de maig de 1841, contra la proposta d'una regència trinitària del sector majoritari del partit progressista, inclosos els progressistes barcelonins.

El refús dels republicans a les celebracions de felicitació del regent –la felicitació als regidors de 1840, en contrast, subratllava l'adhesió a l'esperit inicial del període– no era la primera diferència, sinó que, algunes setmanes abans, s'havien vist afectats per la prohibició del Govern de les tertúlies i societats patriòtiques sorgides a diferents ciutats, reprenent una manera associativa de vint anys abans, en el Trienni Constitucional. Abans de manifestar-se amb una proposta política netament republicana, els liberals exaltats o demòcrates encapçalats per Abdon Terradas havien creat una Societat Patriòtica Constitucional, que intentaren substituir amb un gabinet de lectura, «instalado por unos patriotas en la calle Conde del Asalto, núm. 87» i al qual invitaven a inscriure's «todos los progresistas que quieran formar parte de la sociedad de este gabinete, particularmente a los que componían la Asociación Patriótica».⁷ El diari dóna també relleu a les publicacions de Terradas, que a primers de maig edita a manera de fulletó la crònica d'una visita a Vic a Joan Munts i altres dirigents de l'Associació Mútua de Treballadors⁸ i en recomana la lectura.⁹

A finals de juny, «Pedro Felipe Monlau, médico y redactor del Popular participa en una candidatura democrática hecha por una reunión de electores y no electores»¹⁰ a diputats a Corts, al costat del madrileny Patricio Olavarría, redactor d'*El Huracán* i José Vergés, que ja era diputat progressista de la província de Barcelona. És important el detall que una candidatura democràtica es digui elaborada en una reunió d'electors i no electors, ja que el cens electoral és molt restringit –no arriba tan sols

6. *El Popular*, 35 i 122, Barcelona, 5 de maig i 21 de juliol de 1841.

7. *El Popular*, 5, Barcelona, 23 de maig de 1841.

8. *El Popular*, 43, Barcelona, 13 de maig de 1841, «Aviso: Lo que eran y lo que son. Obsequios y agasajos hechos por los tejedores de Vich a unos hombres del pueblo. Folleto escrito por el ciudadano Abdon Terradas. Vendese en las librerías de José Matas, calle de la Platería, Juan Oliveres, calle de Escudillers y Agustín Gaspar, frente a la Lonja. Precio 9 cuartos.»

9. *El Popular*, 48, Barcelona, 18 de maig de 1841.

10. *El Popular*, 83, Barcelona, 22 de juny de 1841.

ni al 4,3 % de la població assolit el 1844–¹¹ i només hi tenen accés els ciutadans amb un determinat nivell de renda, de manera que els sectors liberals més avançats trigaran molts anys a poder tenir diputats.¹² Monlau serà l'únic dels tres candidats demòcrates a obtenir un nombre de vots rellevant –249, davant dels 140 de Vergés i els 28 d'Olavarría–¹³ sobre un cens de 2.273 electors, en què obtenen majoria Joaquín Alcoriza, 2.224; Pedro Mata, 1.552, i Jaime Badia, 1.195. Abdon Terradas havia figurat com escrutador de la taula electoral del districte tercer.¹⁴

Durant l'estiu, les dificultats polítiques, governatives i judicials del dirigent republicà seran seguides puntualment a les pàgines d'*El Popular*:

– Terradas, comandant major del tercer batalló de la Milícia Nacional, és arrestat per l'Ajuntament i posteriorment donat de baixa per un decret del regent.¹⁵

– El jurat d'imprensa absol Terradas per un article comunicat a *El Constitucional* sobre les felicitacions al regent, i *El Popular* polemítica amb el promotor fiscal.¹⁶

– Carta de Terradas, explicant el rebuig d'*El Constitucional* a publicar les seves cartes.¹⁷

– Publicació per Terradas de diverses *hojas sueltas* amb el relat de diversos fets que l'afecten, que *El Popular* ressenya puntualment.¹⁸

– Monlau retreu un atac d'*El Constitucional*¹⁹ a la memòria del pare de Terradas, mort l'any 1835, en un episodi poc conegut atribuït als *facciosos*, probablement carlins.²⁰

En les primeres setmanes d'agost, el propi Monlau veu en la necessitat de «protestar contra el empeño de los malignos y de los tontos que atribuyen a nuestro redactor principal parte o intervención en los escritos de dicho señor» (els fulls de Terradas), però la nota no és per a desmarcar-se del líder republicà sinó per a fer notar que si ell mateix s'ha-

11. Jesús MESTRE (1989), «La transició del liberalisme a la democràcia. Les eleccions generals al segle XIX (1810-1899)». A: *Les eleccions legislatives i municipals a Barcelona (1810-1986)*. Context polític i resultats electorals, coordinat per Eugènia Salvador, Barcelona: Ajuntament de Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 12.

12. L'any 1851, a Tarragona, Estanislau Figueras seria el primer republicà elegit diputat.

13. *El Popular*, 98, Barcelona, 8 de juliol de 1841.

14. *El Popular*, 86, Barcelona, 25 de juny de 1841.

15. *El Popular*, 104, 105, 106, 107, 108, 121 i 129, Barcelona, 13, 14, 15, 16, 17 i 30 de juliol i 7 d'agost de 1841.

16. *El Popular*, 100 i 105, Barcelona, 10 i 14 de juliol de 1841.

17. *El Popular*, 138, Barcelona, 16 d'agost de 1841.

18. *El Popular*, 135 i 141, 248, 249, 258, 269 i 276, Barcelona, 13 i 19 d'agost, 4, 5, 14 i 25 de desembre de 1841 i 2 de gener de 1842.

19. *El Popular*, 142, Barcelona, 20 d'agost de 1842.

20. Jaume GUILLAMET, Abdon Terradas. *Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueras*, Institut d'Estudis Empordanesos (en premsa). Capítol 1.

gués proposat «tomar parte activa y decidida en las cuestiones, algo más fuerte y acusador sería el lenguaje que emplease».²¹ El 17 d'agost, arran de la publicació de l'*Hoja suelta* número 3 les relacions entre progressistes i republicans varen empitjorar i varen entrar en unes setmanes d'alta tensió política i personal. L'article publicat per Terradas en aquest full –Los moderados de la hornada de setiembre–²² marca un trencament estratègic, ja que els republicans retreuen als progressistes haver traït l'esperit del dia 1 de setembre de 1840, final de la regència de Maria Cristina, i comparen les seves pràctiques polítiques amb les dels moderats que havien governat amb la vídua de Ferran VII.

Segons el diari de Monlau, «el contenido de este folleto debió de encender la bilis de algunos lectores, pues parece que ayer al anochecer unos cuantos se dirijieron al Café de los Mirallets, en la Rambla, donde suelen reunirse varios amigos políticos del Sr. Terradas, e interpelaron bruscamente a alguno de los concurrentes. Por fortuna la cosa no tuvo trascendencia mayor [...]. La hoja suelta citada fue rasgada en varios puntos por los mismos que al intento las compraban a los chiquillos que las iban vendiendo por la calle».²³ No devia agradar gaire als progressistes que Monlau recordés l'època en què eren els moderats els qui anaven a provocar els liberals als cafès, però el comentari acabava rebutjant «la rabia que ciega a las banderías políticas» i apel·lant als sentiments del poble, contraris a aquests fets. Just el dia 1 de setembre, es repetiren els incidents amb més virulència, i amb la participació d'alguns membres de l'Ajuntament de Barcelona. Monlau faria notar que la seva transcendència era més gran i perjudicial del que poguessin pensar els seus autors, pel desprestigi de la causa liberal i pel pretext de mesures excepcionals que se'n derivava.²⁴ El dia 30 d'agost, a més, havia estat violat el domicili de Terradas per uns agents municipals que hi havien anat a recollir els papers de la comandància de la Milícia Nacional de la qual havia estat destituït.²⁵

A primers d'octubre, el pronunciament moderat fallit del general O'Donnell a Pamplona va propiciar una treva dels republicans que, sense renunciar a les seves posicions, deien: «ahogaremos nuestras quejas y pretensiones, y presurosos acudiremos al toque de alarma para defender la Constitución contra los moderados mercenarios de Cristina». El manifest signat el dia 10 per Abdón Terradas va ser acollit molt favorablement per *El Popular*, que va qualificar aquesta actitud de «generosa lealtad no debe ser olvidada».²⁶ El clima d'aquests dies va

21. *El Popular*, 135, Barcelona, 13 d'agost de 1841.

22. No hem pogut veure cap exemplar, sinó la seva reproducció a *El Huracán* de Madrid, 24 d'agost de 1841.

23. *El Popular*, 141, Barcelona, 19 d'agost de 1841.

24. *El Popular*, 156, Barcelona, 3 de setembre de 1841.

25. *El Popular*, 154, Barcelona, 1 de setembre de 1841.

26. *El Popular*, 193, Barcelona, 11 d'octubre de 1841.

fer, fins i tot, que Monlau i els seus redactors assistissin a un banquet de tots els liberals progressistes a l'hostal Cuatro Naciones de la Rambla, fent costat a Pere Mata i Antonio Seijas, redactors d'*El Constitucional*, diari que poques setmanes abans havia omplert de retrets.²⁷

Els primers diumenges de desembre se celebraren eleccions municipals per l'any següent, el desenvolupament de les quals fou seguit amb molta atenció pel diari de Monlau.²⁸ A diferència del cens restringidíssim de les eleccions a diputats, a les municipals regia un sistema de juntes parroquials²⁹ amb participació de tots els homes majors de 21 anys que procedien a elegir de manera pública una junta d'electors que, en la segona jornada, el segon diumenge, nomenarien els membres de l'Ajuntament. El diumenge dia 4 hi hagué gran concurrència a les juntes parroquials, però a la de Betlem de Barcelona, els progressistes, que havien guanyat la constitució de la mesa d'escrutadors, van suspendre després la votació per a evitar la derrota, davant la presència de gran nombre de partidaris d'una altra candidatura «más liberal». El dia 15, els electors s'assabentaren que «los liberales netos, los democratas puros de la villa de Figueras acaban de dar una muestra de aprecio hacia su hermano Terradas eligiéndoles Alcalde primero constitucional»³⁰ i que a València s'havia celebrat un banquet democràtic pel triomf dels republicans, encapçalats per Vicente Boix. A Barcelona, els resultats foren molt ajustats, ja que l'elecció dels 37 membres de la junta d'electors que havia de nomenar els 6 alcaldes constitucionals, 12 regidors i 3 síndics de la corporació, va resultar molt ajustada: «la candidatura republicana resultó vencida, pero tuvo en su favor 17 votos entre 20 que reunió la triunfante».³¹ El dia 22 de desembre, *El Popular* va dedicar l'article de fons a glossar l'ascens dels republicans, en paraules seves, «la consistencia que van tomando ciertas ideas, y la preponderancia próxima que amenaza adquirir en varios puntos el partido republicano, que considera nada mas natural y consiguiente». En aquest article, Monlau s'adhereix a la idea que el setembre de 1840 havia triomfat «el principio popular» i que la monarquia havia rebut «la más fuerte de las sacudidas». «El cetro se convirtió en caña de escarnio: y la persona que rejentaba el trono debió dejar el suelo por el cual corría ardiente lava», deia, fent una crida a la nor-

27. *El Popular*, 142 i 195, Barcelona, 20 d'agost i 13 d'octubre de 1841.

28. *El Popular*, 248, 251, 253, 256, 258, 259, 260, 261 i 266, Barcelona, 4, 7, 9, 12, 14, 15, 16, 17 i 22 de desembre de 1841.

29. La normativa electoral va ser publicada als butlletins oficials de totes les províncies, però aquesta cita correspon al *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*, 27 de novembre de 1841.

30. L'elecció d'Abdon Terradas com alcalde de Figueras es va haver de repetir quatre vegades més, per les successives anul·lacions dictades per la Diputació Provincial de Girona i finalment fou detingut, processat, absolt i denunciat de nou pel Govern, entre gener i abril de 1842. Vegeu a GUILLAMET, Jaume, *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueras*. Institut d'Estudis Empordanesos (en premsa).

31. La llista de noms de la Junta d'electors, amb indicació en cursiva dels qui no foren proposats pels progressistes, la va publicar Terradas a *la hoja suelta* número 12 i fou reproduïda a *El Huracán* de Madrid, de 18 de desembre de 1841.

malització de la lluita política, amb el record probable dels incidents de l'estiu: «Lo que conviene es suavizar los choques, armarnos todos de la más absoluta tolerancia i atravesar el borrascoso período de transición que nos espera sin que la historia tenga que consignar actos de vandalismo ni la humanidad estremecerse del feroz encono de los bandos!!».

Al cap d'un mes, el 19 de gener de 1841, *El Popular* deixa de publicar-se, «por dificultades materiales invencibles en este momento, y requisitos legales que no es dable llenar con la perentoriedad necesaria».³² Durant els quasi deu mesos transcorreguts, el diari s'havia situat en una línia netament democràtica, molt a prop de l'incipient partit republicà. Es demostra, especialment, en l'atenció posada en l'activitat pública d'Abdon Terradas, en el relleu atorgat als resultats dels republicans a les eleccions municipals i en el suport informatiu a l'aparició dels successius números de les *hojas sueltas* de Terradas, germen del periòdic *El Republicano*, aparegut l'octubre de 1842. Monlau, però, continua considerant-se membre del partit progressista. Així ho recorda en un article crític amb *El Constitucional* on personalitza l'explicació de les seves relacions.³³ Hi recorda la seva participació a la fundació del diari i en la preparació del moviment de 1840, moment en el qual escriu, «aprovechando la coyuntura de hallarse aquí la corte y el cuartel general, dimos a la prensa liberal de Barcelona una autoridad y prestigio que no han sabido mantener nuestros sucesores». La creació d'*El Popular* hauria estat, així, un revulsiu que va provocar reformes a *El Constitucional*, reformes en tot cas insuficients. Monlau es dol que els redactors del diari del seu partit s'equivoquen en no voler en el seu «sino una empresa mercantil, una empresa rival» i arriba a mostrar la seva disposició a tancar-lo el dia en què «nuestro partido», diu, tingui «un órgano decente, de nervio y medida, con la dignidad y el prestigio correspondientes al segundo pueblo del reino». Aquest dia, afegeix, «tiraremos otra vez la pluma, y cederemos nuestra clientela, y nos apresuraremos a salir de un campo en el cual nunca hemos cogido mas que espinas y abrojos, sinsabores y persecuciones, quebrantos de salud y pérdidas de intereses». En aquest article, Monlau tracta amb duresa als redactors del diari oficial dels progressistes: «¿Creen esos pobres muchachos que les envidiamos el salario? No, amiguitos, no creáis tal: nuestras honrosas profesiones, nuestra laboriosidad, y nuestra tal cual disposición para los trabajos literarios nos ponen a cubierto de tan mezquina envidia: no somos meros patriotas profesionales». Als trenta-tres anys, Monlau està probablement en uns mesos de plenitud. És metge, escriptor, catedràtic de literatura de la Universitat de Barcelona; és introductor dels corrents

32. *El Popular*, 290, Barcelona, 19 de gener de 1842. No sembla justificat dir que va ser suspès per ordre governativa com es fa a l'obra *Doscents anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992*, Fundació Caixa de Catalunya, 1995, p. 97.

33. *El Popular*, 142, Barcelona, 20 d'agost de 1842.

romàntics,³⁴ impulsor de la primera demostració del mètode fotogràfic dels germans Daguerre el mateix any 1839 de la seva presentació a París.³⁵ Acabava de sumar una nova aportació a la vida pública: en el concurs convocat per l'Ajuntament de Barcelona ha estat premiada la seva memòria sobre la utilitat d'enderrocar les muralles, que «de nada sirven sino para vejar y oprimir a los habitantes de esta industriosa ciudad»³⁶. En suma, és personatge polifacètic. El periodisme no seria, per a ell, sinó una forma d'acció política i, en el cas d'*El Popular*, subsidiària de la manca d'un diari progressista en la línia que ell defensava.

En el prospecte de presentació del canvi de format, al cap dels primers quatre mesos de publicació,³⁷ Monlau assegura que *El Popular* no serà mai «órgano de ninguna facción o pandilla política», que tindrà més nord «que el bienestar del pueblo» i que debatrà «las cuestiones constitucionales en el sentido más ampliamente liberal». El benestar del poble, i no cap altra, ha de ser «la misión del que se resuelve a sentar plaza en la milicia periodística i la prensa, artillería del pensamiento, según feliz expresión de un escritor filósofo, ha de estar asentada de continuo contra todos los abusos, contra todas las injusticias, contra todo lo que directa o indirectamente pueda lastimar los intereses del pueblo o menoscabar sus derechos. I afegeix encara: Siempre que la prensa periódica no lleva este norte exclusivo se prostituye. ¿Que vale una tribuna levantada a propósitos no más que para ella incensar a un mandarín, abogar en favor de un cuerpo aislado, o en pro de una bandería ambiciosa e intolerante?

En aquest mateix text expressa l'abast del seu pensament polític, ampliament liberal, que es basa en el eterno, incontrovertible y tutelar principio de la soberanía nacional, consignada en el preámbulo de la Constitución de 1837, pero falseado horriblemente en muchos de sus artículos i es plantea en un pla netament reformista: Respetamos lo que existe, respetamos lo que la mayoría consiente por ahora; pero estamos convencidos de que lo existente es de todo punto incapaz de labrar la felicidad de los pueblos. Y aspiramos a mejorarlo, a reformarlo. Para ello no conspiraremos secretamente, ni haremos ningun llamamiento a la fuerza brutal; cada dia haremos ver un defecto nuevo en el mecanismo de nuestra organización política, cada mañana señalaremos el asentamiento del mal, e indicaremos el remedio. Sin más armas que la pluma, hablaremos al entendimiento y nos esforzaremos en convencer a aquellos de nuestros conciudadanos que no tengan interés en persistir en el error».

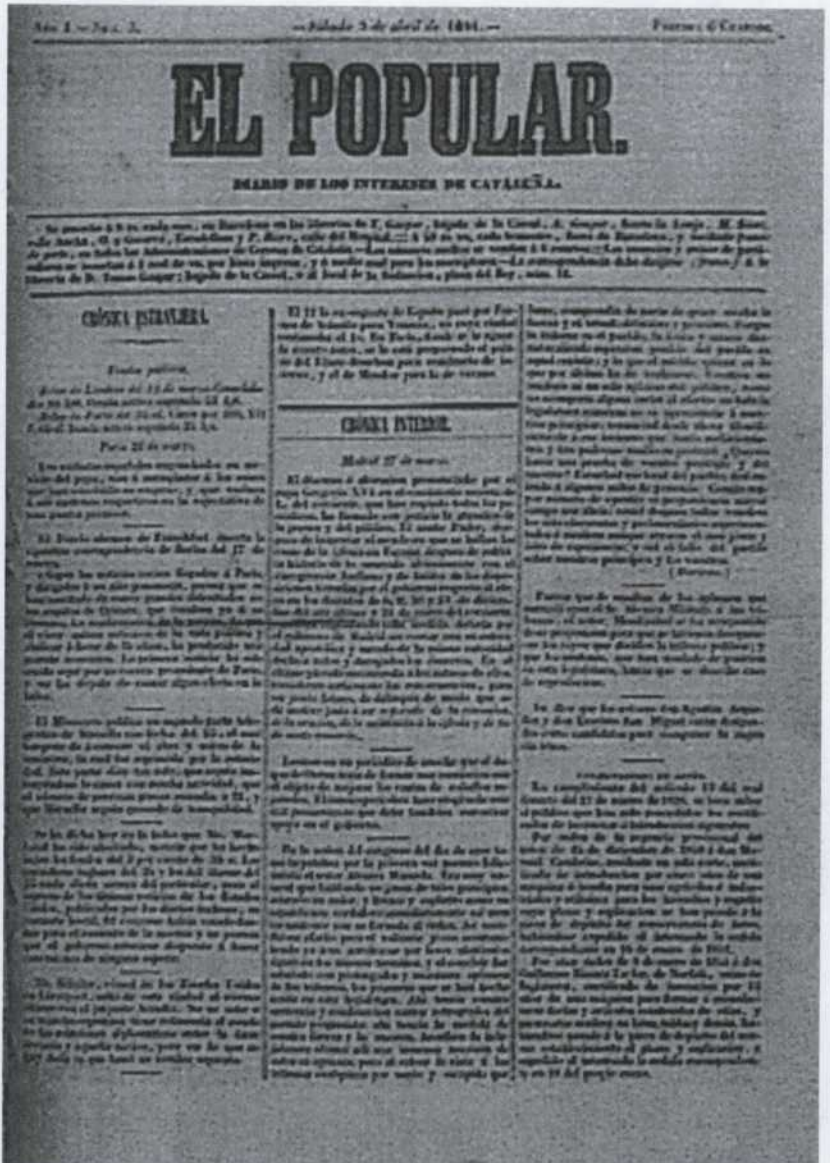
34. Manuel JORBA (1984), *Manuel Milà i Fontanals en la seva època*. Barcelona: Curial. P. 30-76. Aquest autor confirma la identificació proposada per Jordi Maluquer de Motes de Pere-Felip Monlau amb el pseudònim J. Andrew de Covert-Spring, impulsor del romanticisme harmònic que concep la literatura com un instrument de regeneració social.

35. Marie-Loup SOUGEZ, (1991), *Historia de la Fotografía*, Madrid: Cátedra, p. 209-215.

36. *El Popular*, 167, Barcelona, 14 de setembre de 1841.

37. *El Popular*, 123, Barcelona, 1 d'agost de 1841.

El retrobament de Monlau en el si del partit progressista no s'arribaria a produir, llevat del ja citat banquet de confraternització de tots els liberals progressistes per a celebrar el fracàs del cop d'O'Donnell, a mitjans d'octubre. Després de la caiguda d'Espartero i l'entronització d'Isabel II, Monlau marxà el 1844 a Madrid i no tornà a intervenir en la vida política ni periodística.

Portada del diari *El Popular* de Barcelona del 3 d'abril de 1841. (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.)